

Čína stála před skutečnou hrozbou opětovného uvíznutí v pasti ideologie. Nikdy předtím nečelila čínská ekonomická reforma chmurnějším vyhlídkám. Do této situace vstoupil Deng, již osmaosmdesátiletý muž bez formálního postavení ve straně, armádě nebo vládě. Deng do té chvíle přišel o dva své chráněnce, Hu Yaobanga v roce 1987 a Zhao Ziyanga v roce 1989. Oba dva přitom od samého počátku velmi tvrdě prosazovali reformní agendu, aniž by jakkoliv zpochybňovali socialistickou ideologii. Deng už tedy neměl tu moc, aby zavolal generálnímu tajemníkovi strany nebo premiérovi a úkoloval ho.³⁶⁵

Protože už neměl žádné formální možnosti, jak uplatnit svůj vliv na Peking, rozhodl se Deng intervenovat oklikou. V doprovodu své rodiny a personálu Deng 17. ledna 1992 odcestoval vlakem z Pekingu a namířil si to do regionu, ve kterém zašla tržní reforma do té doby nejdál a který se proti úpornému programu Pekingu stavěl nejhlasitěji na odpor.³⁶⁶ Druhý den vlak dorazil do své první zastávky, stanice Wuchang v provincii Hubei. Když vlak dvacet minut čekal, než se doplní zásoby vody a dalšího materiálu, Deng se na perónu stanice krátce setkal s tajemníkem strany a guvernérem provincie Hubei a sdělil jim své obavy:

„Jedním z problémů dneška je formalismus. Vždycky, když si pustíte televizi, běží tam nějaká schůze. Stále jen schůzujeme a naše články a projevy jsou příliš dlouhé a příliš stejné, a to jak co do obsahu, tak do způsobu vyjadřování. Některá slova je samozřejmě potřeba opakovat stále dokola, ale měli bychom se snažit o větší stručnost. Formalismus je druh byrokratismu. Měli bychom

---

³⁶⁵ Jak naposledy ukázal Vogel (2010), měl Deng stále dostatečnou moc k tomu, aby si předvolal Jiang Zemina a Li Penga – minimálně dvakrát v roce 1990 (3. března a 24. prosince), jeho slova však „nepadla na úrodnou půdu“ (str. 667).

³⁶⁶ První zpráva o Dengově jižní cestě v Číně viz „Jarní vítr fouká jižním směrem – Deng Xiaoping je v Shenzhenu“, která se objevila v deníku *Shenzhen Special Zone Daily* (26. března 1992). Podrobnější výčet zahrnující zejména Dengovy projevy ve Wuchangu a Changsha viz Wu a Yu (2008). Dengovy projevy jsou uvedeny jako „Výběr z rozhovorů ve Wuchangu, Shenzhenu, Zhuhai a Šanghaji“ v *Selected Works of Deng Xiaoping*, svazek 3. Viz také Wong a Zheng (2001).

se více zabývat praktickými otázkami. To znamená méně mluvit a více konat. Předseda Mao nikdy dlouho neschůzoval, jeho eseje byly krátké a stručné a jeho projevy strohé. Když mě požádal o vytvoření konceptu pracovní zprávy, kterou měl přednést premiér Zhou Enlai na čtvrtém Všečínském shromáždění lidových zástupců, řekl mi, že to nemá mít více než 5 000 čínských znaků.³⁶⁷ Dodržel jsem rozsah 5 000 znaků a stačilo to. Doporučuji vám, abyste s tímto problémem začali něco dělat.³⁶⁸

Než se Deng vrátil zpátky do vlaku, udělil svým hostům, kteří se stále ještě snažili vstřebet kritiku formalismu z jeho úst, ještě poslední radu: „Ponořte se do skutečné práce a zanechte prázdného tlachání.“³⁶⁹ Ve čtyři hodiny čekala vlak další zastávka, tentokrát v městě Changsha, hlavním městě provincie Hunan, kde se Deng setkal s tajemníkem strany pro tuto provincii. Potěšen hospodářským rozvojem Hunanu, o kterém ho informoval tajemník, Deng svého hosta vyzval k „přijetí odvážných opatření k prosazení reformy a dalšímu urychlení hospodářského rozvoje“.³⁷⁰

19. ledna Deng dorazil do Šenžhenu.³⁷¹ Od jeho poslední návštěvy v roce 1984 uplynulo osm let. Deng se těšil, až zjistí, jak se daří jeho nejdůležitějšímu experimentu a jestli Šenžhen podlehl svodům kapitalismu, jak tvrdili jeho kritici.

V následujících několika dnech Deng procestoval město, navštívil závody a setkal se se zástupci provincie Guangdong a s vedením města Šenžhen. Za osm let se Šenžhen změnil k nepoznání s výškovými budovami úplně všude, hustou dopravou na ulicích a kvetoucím burzovním trhem. To, co Deng v Šenžhenu viděl, ho hřálo u srdce. Když 22. ledna promlouval k ve-

---

³⁶⁷ Většinu čínských slov tvoří zpravidla dva znaky (případně jsou i víceznaková slova), tzn., že hrubým odhadem můžeme hovořit o 2 500 slovech, což by odpovídalo deseti normostranám. – pozn. překl.

³⁶⁸ Deng Xiaoping (1992), „Výběr z rozhovorů ve Wuchangu, Šenžhenu, Zhuhai a Šanghaji“, *Selected Works of Deng Xiaoping*, svazek 3.

³⁶⁹ „Neznámé příběhy z cesty Deng Xiaopinga na jih“ z dílny agentury Xinhua, dostupné na http://news.xinhuanet.com/misc/2008-09/27/content_10119788.htm.

³⁷⁰ *Tamtéž*.

³⁷¹ Deng Xiaoping (1992), „Výběr z rozhovorů ve Wuchangu, Šenžhenu, Zhuhai a Šanghaji“, *Selected Works of Deng Xiaoping*, svazek 3.

dení města, vyzýval ho k otevřenému myšlení a podporoval ho v tom, aby ve svém snažení neustávalo.

„V řízení reformy musíme být odvážnější než dřív, musíme se otevírat světu a nesmíme se bát experimentovat. Nesmíme si nechat svázat nohy.³⁷² Když budeme přesvědčeni, že je potřeba něco udělat, musíme se pustit do experimentu a vydat se na neprobádané území. To je nejdůležitější poučení z Shenzhenu. Když nebudeme mít průkopnického ducha, když se budeme bát riskovat, když budeme postrádat energii a průbojnost, nemůžeme se vydat na novou cestu, správnou cestu, ani objevit cokoliv nového. Kdo si troufá tvrdit, že je na 100 procent přesvědčen o svém úspěchu a že ani zbla neriskuje? Nikdo si nemůže být na začátku na 100 procent jistý, že se vydává správným směrem. Já to tedy prohlásit nemohu. Každý rok si musí odpovědní lidé sednout a podívat se, co se udělalo, pokračovat v opatřeních, která se ukázala jako správná, rychle změnit opatření, která byla špatná, a pustit se do řešení nových problémů hned, jakmile je objeví.“³⁷³

V reakci na převažující obavy z toho, že ekonomická reforma do Číny přivedla až příliš mnoho kapitalismu a že se tím odchýlila od socialismu, Deng připomněl teorii, kterou se dlouho řídil:

„Míra plánování ve vztahu k tržním silám není tím podstatným rozdílem mezi socialismem a kapitalismem. Plánovaná ekonomika není ekvivalentem socialismu, protože i v kapitalismu se plánuje; tržní ekonomika není kapitalismus, protože trh existuje i v socialismu. Plánování a tržní síly jsou obojí prostředky řízení ekonomické aktivity. Podstatou socialismu je osvobození a rozvoj produktivních sil, eliminace vykořisťování a polarizace a konečně dosažení prosperity pro všechny. Tohle se musí lidem objasnit. Jsou cenné papíry a akciový trh dobré nebo špatné? Skýtají nějaká nebezpečí? Jsou vlastní kapitalismu? Může je socialismus nějak využít? Ponechme lidem jejich názor, ale musíme tyto věci vyzkoušet. Když se po jednom nebo dvou letech experimentů ukáže, že jsou rozumné, můžeme je rozšířit. Jinak jim

---

³⁷² Narážka na praktiku „svazování chodidel“, která se prováděla u dívek kvůli zastavení růstu chodidel. Výsledkem byly velké obtíže při chůzi. – pozn. překl.

³⁷³ *Tamtéž.*

vystavíme stopku a skončíme s nimi. Můžeme je zastavit všechny najednou nebo postupně, zcela nebo jen částečně. Čeho se máme bát? Dokud si zachováme tento přístup, bude všechno v pořádku a nemůžeme šlápnout zásadně vedle. Zkrátka pokud chceme, aby socialismus ukázal svou nadřazenost nad kapitalismem, nesmíme váhat a musíme sáhnout po úspěších všech kultur a učit se od jiných zemí, a to včetně těch s rozvinutým kapitalismem, přejímat pokročilé výrobní postupy a techniky řízení, které odráží zákonitosti, jimiž se řídí moderní socializovaná produkce.³⁷⁴

Deng zajisté nebyl první, kdo si všiml styčných bodů mezi kapitalismem a socialismem. Dlouhou dobu se mezi vědci diskutovalo o myšlence „tržního socialismu“ – o ekonomice, ve které všechny firmy vlastní stát, ale jejich výrobky prodává koncovým zákazníkům na konkurenčním trhu – se kterou se v 50. a 60. letech experimentovalo ve východní Evropě. Gu Zhun, Sun Yefang a další čínští ekonomové už dříve poukazovali na to, že se socialismus jako životaschopný systém musí řídit základními ekonomickými principy. Jako vrcholný politik však Deng zašel daleko za známé hranice tržního socialismu. V Dengově pohledu na socialismus nehledejte obhajobu žádných -ismů, dogmat jakéhokoliv druhu.³⁷⁵ Socialismus byl v jeho vidění spíše otevřený systém, který by měl „stavět na úspěšných počinech všech kultur a učit se od jiných zemí, a to včetně rozvinutých kapitalistických zemí“. Socialismus už nebyl identifikován výlučně s kolektivním vlastnictvím a centrálním plánováním. „Esenci socialismu“ bylo namísto toho „konečné dosažení prosperity pro všechny“. V době, kdy se čínské politické vedení úzkostlivě snažilo zachránit socialismus a odvrátit nástup kapitalismu, Deng zkrátka hodil za hlavu bezvýznamné a rozptylující ideologické debaty a soustředil se na praktické otázky, jak posunout čínskou ekonomiku dopředu.

---

³⁷⁴ *Tamtéž.*

³⁷⁵ Deng se dlouho díval na socialismus tímto pragmatickým způsobem. Když Deng hostil na začátku 80. let nejmenovaného politika z Afriky, řekl svému hostu: „Doporučil bych vám, abyste se nepouštěli na cestu socialismu, ale raději se soustředili na ekonomický rozvoj. Jakmile se ekonomika rozvine, zlepší se životní podmínky lidí, lidé budou spokojeni a pak to můžete pojmenovat jakýmkoliv -ismem.“ Tato slova se považovala za příliš radikální na to, aby byla zařazena do sborníku *Selected Works of Deng Xiaoping*. Viz Du Daozheng (2008).

Po Shenzhenu Deng pokračovat ve své cestě na jih a 23. ledna dorazil do Zhuhai. To byla další zvláštní ekonomická zóna v provincii Guangdong, hned vedle Macaa. Deng strávil v Zhuhai jeden týden, navštívil zde řadu hi-tech firem a setkal se s místními zástupci samosprávy. I zde vyzýval místní politiky k ekonomickému rozvoji.

„Připadá mi, že v určitých fázích obvykle nastává ta správná chvíle chytit za pačesy příležitost k urychlení rozvoje v dalších letech, řešit problémy hned, když si jich všimneme, a potom jít dál. Když budeme mít dostatečné materiální zázemí, získáme tím výhodu při řešení rozporů a problémů. Velký rozvíjející se národ, jakým je Čína, nemůže mít pořád rychlý hospodářský růst, který tu bude stále a se kterým nebudou spojeny žádné problémy. Musíme se zaměřit na stabilní a rovnoměrný rozvoj, přičemž stabilní a rovnoměrný jsou relativní pojmy, nikoliv absolutní. Rozvoj je absolutní hodnotou. V tom musíme mít jasno. Když tuto otázku nedokážeme analyzovat správně a nebudeme jí rozumět, ztratíme odvalu a nedokážeme osvobodit své myšlení a jednat svobodně. Nakonec promarníme své příležitosti. Stejně jako loď plující proti proudu musíme i my vyrazit vpřed, nebo nás strhne proud.“³⁷⁶

V otázce hluboce zakořeněného sváru mezi „levicovými“ a „pravcovými“ směry ve straně Deng důrazně varoval před nebezpečím „leviců“, čímž se odklonil od etablovaného pohledu zastávaného vrcholnými čínskými komunisty od vzniku strany.

„Dnes jsme ovlivňováni ‚pravcovými‘ a ‚levicovými‘ proudy. Nejhlubší kořeny však mají ‚levicové‘ tendence. Někteří teoretici a politici se snaží zastrašit lidi politickým nálepkováním. To není ‚pravcová‘ taktika, nýbrž ‚levicová‘. Představa revoluce spojená s ‚levicovými proudy‘ vytváří dojem, že čím ‚levicovější‘ jste, tím jste také větším revolucionářem. V historii strany vedly tyto tendence ke strašlivým koncům. Přes noc byla zničena spousta hezkých věcí. ‚Pravcové myšlenky‘ mohou zničit socialismus – to ale mohou i ty ‚levicové‘. Čína by si měla zachovat svou ostražitost k ‚pravcům‘, primárně by se však měla mít na pozoru před ‚levicem‘. ‚Pravice‘ stále existuje, jak je patrné ze všech těch

---

³⁷⁶ Deng Xiaoping (1992), „Výběr z rozhovorů ve Wuchangu, Shenzhenu, Zhuhai a Šanghaji“, *Selected Works of Deng Xiaoping*, svazek 3.

nepokojů. Ale ‚levice‘ je tu také. Považovat reformu a politiku otevírání se za prostředky zavádění kapitalismu a domnívat se, že nebezpečí mírové evoluce ke kapitalismu hrozí především z ekonomické sféry, jsou ‚levicové myšlenky‘. Když si zachováme čistou mysl bez předsudků, nedopustíme se velkých chyb, a když se objeví problémy, dokážeme je snadno vyřešit.“³⁷⁷

Třicátého ledna Deng odjel z Zhuhai do Šanghaje, kde končila jeho cesta po jihu Číny. O dva roky dříve byly položeny základy rozvojové zóny Pudong. Šanghaj, toto ekonomické a finanční centrum Číny před rokem 1949, zřetelně zaostávalo za Shenzhenem, který byl před zahájením reformy malou rybářskou vesničkou. Deng se svým hostitelům omlouval.

„Při rozvíjení ekonomiky bychom se měli snažit o to, abychom na tom byli stále lépe a lépe. To se samozřejmě nesmí vykládat jako nabádání k nerealistickému růstu. Měli bychom odvádět kvalitní práci s důrazem na efektivitu, abych byl náš pokrok trvalý a koordinovaný. Guangdong by se měl snažit zvedat o několik stupínek nahoru a během dvaceti let dohnat ‚čtyři malé asijské tygry‘. V relativně rozvinutých oblastech, jako je provincie Jiangsu, by měl být růst vyšší, než je národní průměr. Dalším příkladem je Šanghaj. Má všechny předpoklady pro rychlejší vývoj. Může se opřít o zřejmé výhody v podobě kvalifikovaných lidí, technologie a řízení a může mít vliv na hodně velkou oblast. Jednou z mých největších chyb bylo, že jsem zapomněl na Šanghaj, když jsme spouštěli projekt čtyř zvláštních ekonomických zón. Kdyby byla Šanghaj do tohoto projektu zapojena, byla by situace kolem reformy a otevírání se světu v deltě řeky Yangtze, v celém údolí této řeky i v celé zemi diametrálně odlišná.“³⁷⁸

Deng podnikl svou cestu na jih v okamžiku, kdy Čína v realizaci své ekonomické reformy dosáhla bodu obratu. Nové čínské vedení, které vzešlo z událostí kolem studentského hnutí v roce 1989, bylo opatrné, váhavé a nečinné, protože bylo až nad hlavu zaneprázdněno domácí ekonomickou a politickou nestabilitou a otázkami, co přijde po pádu sovětského bloku. Ostrá kritika úvodníků v deníku *Liberation Daily* ze strany Pekingu musela Denga hluboce

---

³⁷⁷ Tamtéž.

³⁷⁸ Tamtéž.

znepokojit. A právě v tu chvíli se Deng rozhodl, že musí znovu rozfoukat vyhasínající popel čínské tržní reformy. Na své cestě na jih chtěl v první řadě povzbudit k další reformě, aby tak zachránil druhou čínskou revoluci. Tian Jiyun, čínský vicepremiér v letech 1983 až 1993, v roce 2004 napsal, že „to Deng Xiaoping pozoroval chladnými očima celé tři roky [1988–1991]. Už ale nemohl dále mlčet, když viděl, že hrozí kolaps reformy a otevírání se světu, které obhajoval. Rozhodl se proto odjet na jih a pronést tam několik projevů, které šokovaly jak Čínu, tak okolní svět.“³⁷⁹

Dengova cesta na jih byla v tu dobu udržována v tajnosti. Čínská média o této události nenapsala ani řádku. Deník *Shenzhen Special Zone Daily* přinesl dlouhý článek o Dengově cestě 26. března, tedy více než měsíc po jeho návratu do Pekingu. 30. března vydala agentura Xinhua News kompletní přepis. Druhý den se článek objevil v mnoha celonárodních a lokálních plátcích a ve svém večerním vysílání celý článek odvysílala čínská státní televize CCTV. Dengova cesta na jih a četné projevy, které tam přednesl, rychle přilákaly pozornost celého národa. V době, kdy byla tržní reforma stále vystavena velkému politickému tlaku, Dengova jednoznačná podpora trhu a otevřená výzva k dalším reformám donutila Peking k zásahu. Protože ale Deng již nějakou dobu nezařadil žádnou formální pozici, musel Peking šíření jeho projevů zastavit dřív, než mohly začít reálně ovlivňovat politiku centrální vlády.³⁸⁰ Po zveřejnění Dengových projevů začal odpor k tržní reformě vadnout, měl ale tuhý kořínek. 14. dubna vyšel v deníku *People's Daily* dlouhý, bojovně naladěný článek s názvem „Odhodlaně, přesně a komplexně prosazovat základní linii strany“.³⁸¹ Vyzýval Čínu k zachování „ostrážitosti před buržoazní liberalizací“, aby ji nestihl stejný osud jako východní Evropu a Sovětský svaz. 25. dubna se vicepremiér Tian Jiyun chopil vedoucí úlohy v propagaci a rozvíjení projevů, se kterými Deng na své cestě po jižních provinciích vystoupil.³⁸² V projevu na Ústřední politické škole se Tian bez okolků opřel jak do stoupenců levice, kteří otevřeně

---

³⁷⁹ Tian Jiyun (2004). Sbírka Tianových článků o reformě viz Tian (2009).

³⁸⁰ Interní politické debaty na začátku roku 1992 po Dengově cestě na jih viz Yang Jisheng (2004), str. 476–517; Fewsmith (2008), str. 68–72.

³⁸¹ *People's Daily* (14. dubna 1992).

³⁸² Ma Licheng (2008), str. 158–159.

oponovali tržním reformám, tak do těch, kteří „šli tam, kam zrovna vál vítr“. Měli by se zvednout a odejít žít do „zvláštní levicové zóny“, jak ji Tian nazval, s výhradně plánovanou ekonomikou a nedostatkem a přidělovým systémem na všechno. Tianova řeč byla natočena na video a její kopie se začaly v ulicích Pekingu rychle prodávat. Deng zajisté nebyl druhým Maem; Čína v roce 1992 byla jiná než Čína v roce 1966.

Tři měsíce po svém návratu do Pekingu Deng 20. května zavítal do společnosti Capital Steel Corporation. V projevu k manažerskému týmu a představitelům města poznamenal, že „někteří lidé se staví proti tomu, co říkám, někteří lidé raději neříkají nic a čekají, co se stane, zatímco jiní s plným nasazením dělají to, o čem mluvím“.³⁸³

V mnoha projevech na své cestě se Deng zcela zřetelně obával o stagnující ekonomickou reformu a vyzýval k přijetí odvážných kroků k jejímu opětovnému nastartování. Čína však stála před mnohem zásadnějším problémem: jak sladit socialismus se svými politikami ekonomické reformy a otevírání se světu. Zdánlivý rozpor mezi pokračujícím politickým závazkem k socialismu na jedné straně a tržní reformou na straně druhé mátl mnohé vrcholné čínské politiky a běžné lidi, zejména ty, kteří zůstali věrni myšlenkám ortodoxního marxismu. Pokud jde o generace členů strany vyrůstajících v době, která neznala nic jiného než doktrínu socialismu, musela tržní reforma hluboce zasáhnout jejich politická přesvědčení a vytvořit v jejich hlavách zmatek. Jestliže chtěl Deng uspět s myšlenkou „zachování čisté mysli“, musel rovněž vyhrát bitvu idejí. V Zhuhai místní samosprávu srozumitelným způsobem varoval, že čínský socialismus neohrožují ani tak „pravicové myšlenkové směry“, jako spíš ty „levicové“. Tím se radikálním způsobem odchýlil od posvátného postoje zastávaného čínským politickým vedením, tedy že kapitalismus (v čínské politické terminologii „pravice“) je nepřitelem socialismu číslo jedna. Jako oddaný člen strany se Deng nikdy nezřekl své politické víry v marxismus. Podařilo se mu ho však kreativně přeformulovat tak, aby byl nejen slučitelný s čínskou tržní reformou, ale aby byl jejím neodmyslitelným gnozeologickým předpokladem.

---

³⁸³ *Tamtéž*, str. 156.

„Při studiu marxismu-leninismu musíme pochopit jeho podstatu a zjistit to, co potřebujeme vědět. Tlusté svazky jsou pro hrstku specialistů; jak by se s nimi mohly seznámit široké masy lidí? Je formalistické a neproveditelné žádat, aby tato díla znal každý z nás. V *Komunistickém manifestu* a *Abecedě komunismu* jsem se seznámil se základy marxismu. Někteří cizinci v poslední době říkají, že marxismus nelze porazit. A není to kvůli tolika velkým, tlustým knihám, ale proto, že marxismus je nositelem nevyvratitelné pravdy. *Podstatou marxismu je hledání pravdy ve faktech*. Tohle musíme hájit, a ne uctívání knih. Reforma a politika otevřenosti přinesly úspěch ne proto, že jsme se spoléhali na knihy, ale proto, že jsme se spoléhali na praxi a hledali pravdu ve faktech. Byli to rolníci, kdo objevil systém smluvní odpovědnosti domácností s odměnami navázanými na výstup. Mnoho důležitých poznatků při reformě venkova vzešlo od lidí, kteří právě na venkově žili. Zpracovali jsme je a vytvořili jsme z nich pravidla pro celou zemi. Praxe je jediným kritériem testování pravdy. Nepřečetl jsem mnoho knih, ale věřím v jednu věc: v zásadu předsedy Mao, kterou bylo hledání pravdy ve faktech. To je princip, na který jsme se spoléhali ve válečných konfliktech a na který se spoléháme i nyní při výstavbě a reformě. Celý náš život hájíme marxismus. Marxismus ve skutečnosti není obtížné pochopit. Je to jednoduchá věc, velmi prostá pravda.“³⁸⁴ (kurzíva přidána)

Zde Deng prokázal pragmatismus, který měl společný s Chen Yunem, když nepřímo narážel na jeho úsloví „nespoléhej se na vyšší autority, nespolehej se na knihy, věř faktům“. Protože Chen byl ve straně dlouho respektovaným horlivým zastáncem socialismu, oslovil Deng právě jeho, když chtěl pro reformu znovu získat politickou podporu. I když Marx kladl velký důraz na praxi a on sám i jeho žáci preferovali materialismus před idealismem, žádný marxista nikdy nepřikládal tak velkou váhu hledání pravdy ve faktech. Mao v roce 1937 sepsal svůj vlivný článek s názvem „O praxi“, který se rozšířil mezi lidi, a Deng ho určitě dobře znal. V závěru článku Mao píše:

„Objevujte pravdu přes praxi a přes praxi tuto pravdu znovu verifikujte a rozvíjejte. Začněte u vjemových znalostí a aktivně je rozvíjejte v racionální

---

³⁸⁴ Deng Xiaoping (1992), „Výběr z rozhovorů ve Wuchangu, Shenzhenu, Zhuhai a Šanghaji“, *Selected Works of Deng Xiaoping*, svazek 3.

poznání; potom zase začnete u tohoto racionálního poznání a praktickou revolucí aktivně měňte subjektivní a objektivní svět kolem sebe. Praxe, znalosti, znovu praxe a znovu znalosti. Tato forma se opakuje v nekonečných cyklech a v rámci každého cyklu se obsah praxe a znalostí stále prohlubuje. To je celá teorie poznání dialektického materialismu a jako taková je dialekticko-materialistická teorie spojením poznání a konání.³⁸⁵

Maův pohled na praxi byl však deformován a vážně zeslaben jeho vlastní třídní analýzou. Mao dogmaticky věřil, že praxe a znalosti proletariátu jako politicky progresivní třídy byly nadřazeny praxi a znalostem buržoazie. Tato filozofie třídního boje se zaryla straníkům hluboko pod kůži. Strana se tím pasovala do role samozvaného průvodce čínského lidu revoluční válkou za národní nezávislost. Tato rétorika sledující vlastní prospěch by stranu zavedla do izolace a nakonec by ji zničila, nebýt toho, že ji vždy v praxi vyvažovala trvalá Maova snaha o vybudování toho, co nazýval „sjednocenou frontou“, než se Komunistická strana Číny v roce 1949 chopila moci. Když se Mao dostal k moci, přestal cítit potřebu sjednocené fronty a zhoubná ideologie třídního boje se rychle etablovala v každé části čínské společnosti. Když byl někdo označen za nepřítele třídy, mohl počítat s tím, že bude vystaven teroru a násilí. Ve své nejobsurdnější podobě, tedy během třídního boje za Kulturní revoluce, byly znalosti buržoazie odsuzovány jako neužitečné a falešné. A tak se mělo za to, že je lepší být nevzdělaným příslušníkem proletariátu než vzdělaným, ale bezvýznamným měšťákem. Díky odmítání třídního boje a zdůrazňování praxe jako jediného kritéria testování tak stála čínská ekonomická reforma na pevných epistemologických základech.

Na svém pojetí pragmatického uvažování Deng založil svoji vlastní interpretaci marxismu slučitelnou s Maovým učením, ve které pro ideu třídního boje nebylo místo. Deng byl ale až příliš velkorysý, když princip hledání pravdy ve faktech přisuzoval Maovi nebo marxismu. Mao tuto zásadu zjevně popularizoval, když z ní v roce 1937 učinil motto Protijaponské vojenské a politické univerzity, ze které se později v roce 1947 stala Ústřední politická škola. Mao však poznatek o hledání pravdy ve faktech získal na Akademii Yuelu ve městě Changsha (kde

---

³⁸⁵ Mao (1967), *Selected Works of Mao Tse-tung*, svazek I, str. 380.

v letech 1916–1919 studoval), která si tuto zásadu také vybrala za své motto. Zhruba ve stejné době si zásadu „hledání pravdy ve faktech“ zvolila jako své motto také Univerzita v Beiyangu, předchůdce dnešní Univerzity v Tianjinu. Bez ohledu na to vše má tato zásada kořeny hluboko v čínské historii. Poprvé se objevila ve spisech Ban Gua, slavného čínského historika dynastie Chan. V období dynastie Sung neokonfuciánský filozof Zhu Xi prohlásil, že „zkoumání věcí je nejjistějším způsobem, jak dojít k poznání“ a že „teoretické principy jsou ukryty v praktických věcech“. Jestliže je „hledání pravdy ve faktech“ receptem, mnohem starší učení konfuciánské filozofie sahající až k Menciovi je jeho proskripčním protějškem: „Je lepší knihu nemít, jestliže přijmeme vše, co se v ní říká.“ Tyto zásady v čínském způsobu myšlení společně vypěstovaly silnou tendenci k odmítání dogmat. Pokud chceme v praktických otázkách dojít k nějakému rozhodnutí, musíme podle těchto zásad především důsledně zkoumat fakta; to je skutečně prostá pravda.

Dengova interpretace marxismu v souladu s pragmatickým duchem konfucianismu přinesla řešení ideologického dilematu, které omezovalo a mátló Číňany od samého počátku reformy: jak mohou vedle sebe existovat socialismus a tržní reforma? Definováním podstaty marxismu jako hledání pravdy ve faktech Deng marxismus zjednodušil a tuto „obtížně srozumitelnou“ politickou ideologii převedl na „jednoduchou pravdu“.

★ VI

Soukromý sektor na Dengovu výzvu k pokračování v reformě reagoval rychle a s nadšením. Po etapě ideologické nevraživosti, která začala přijetím úsporného balíčku v roce 1988, byl nyní soukromý sektor se vši parádou zpět. Do roku 1993 se počet soukromých firem zvýšil na 237 000 jednotek a dokázal se tak vrátit na úroveň v roce 1988. Do roku 1994 už bylo v Číně na 432 000 soukromých firem a velikost kapitálu upsaná soukromými firmami se v letech 1992 až 1995 téměř zdvacetinasobila.³⁸⁶ Renesance soukromého podnikání přitahovala stále více a více talentovaných lidí ze státního sektoru.

---

³⁸⁶ Ma Licheng (2005), str. 194.